स्थानीय राजपत्र

पञ्चपुरी नगरपालिकाको कार्यपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड ४ संख्याः-४ मितिः-२०७७/०८/२६

भाग-३

पञ्चपुरी नगरपालिका

<u>पञ्चपुरी नगरपालिकाको स्थानीय स्वास्थ्यसेवा ऐन, २०७७</u>

<u>प्रस्तावना</u>ः स्वस्थ जीवनयापन गर्न पाउने नागरिकको नैसर्गिक अधिकारलाई आत्मसाथ गर्दै, व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक तथा सामाजिक विकासको लागी स्वच्छ, स्वस्थ एवं सुरक्षित वातावरण र गुणस्तरीय सवास्थ्य सेवाको अपरिहार्यतलाई मनन गर्दै, सवास्थ्य सेवाबाट कुनै पनि नागरिक बन्चित हुने अवस्था आउन नदिन उपलब्ध स्रोत साधनको व्यवस्थित, जनमुखी र प्रभावकारी बनाउनका लागी आवश्यक कानुनी व्यवस्था गर्न वाच्छनीय भएकोले, नेपालको संविधानको धारा २२१ बमोजिम सोही संविधानको अनुसूची ८ र अनुसूची ९ मा उल्लेखीत स्थानीय सरकारको स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकारलाई कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम पञ्चपुरी नगरपालिकाको नगर सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद १

<u>प्रारम्भिक</u>

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ (१) यस ऐनको नाम पञ्चपुरी नगरपालपिकाको स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७७ रहेको छ ।

(२) यो ऐन नगर सभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएपश्चात लागुहुनेछ।

२. **परिभाषाः** विषय वा प्रसँगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

क. "आकस्मिक उपचार सेवा" भन्नाले बिरामीको जीवन खतरामा परेको वा कुनै अङ्ग अशक्त हुनेअवस्थामा तत्काले उपचार सेवाव प्रदान गरी मृत्यु वा अशक्त हुनबाट जोगाउने उपचारात्मक सेवाहरु पर्दछन् ।

ख. "आधारभुत स्वास्थ्य सेवा " भन्नाले आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पुर्तिका लागी राज्यबाट शुलभ रुपमा निशुल्क उपलब्ध हुने प्रबर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक र पनुस्थानपनात्मक सेवा सम्झनुपर्न ।

ग. "ऐन" भन्नाले स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७६ लाई सम्झनु पर्छ ।

घ. "कार्यापालिका" भन्नाले पञ्चपुरी नगरपालपिकाको कार्यालयलाई सम्झनुपर्छ ।

ङ. "गह्रै सरकारी वा निजी स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले पञ्चपुरी नगरपालिका क्षेत्र भित्र प्रचलित कानून बमोजिम सरकारको स्विकृति र संचालन अनुमति लिई गैह्र सरकारी तथा निजी लगानी बा स्वामित्वमा संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्छ ।

च. "चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मी" भन्नाले प्रचलित काननु बमोजिम स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सम्बन्धित परिषदबाट अनुमानित प्राप्त व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

छ. "जकं फुड" भन्नाले फ्याट, चिनी, अजिना मोटो र अत्याधिक रङ्ग वा नुनको अत्याधिक मात्रा भएको प्रशोधित तयारी खाद्य सामग्री बुझिनेछ ।

ज. "जनस्वास्थ्य निरिक्षक " भन्नाले जनस्वास्थ्य सम्बन्धी अनुगमनको लागी तोकिएको पदाधिकारी सम्झनुपर्छ ।

झ. "नगरपालिका" भन्नाले पञ्चपुरी नगरपालिका सम्झनुपर्छ ।

ञ. "नगरपालिका क्षेत्र" भन्नाले नगरपालिकाको भूभाग सम्झनुपर्छ ।

ट. "निर्देशिका" भन्नाले यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले जारफ गर्ने निर्देशिका सम्झनुपर्छ ।

ठ. "प्रमखु " भन्नाले नगरपालिकाका प्रमुख सम्झनुपर्छ ।

ड. "सरकारी स्वास्थ्य संस्था " भन्नाले पञ्चपुरी नगरपालिकाका क्षेत्र भित्र सरकारले संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्छ ।

ढ. "सेवा प्रदायक" भन्नाले मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवाका विषयमा निश्चित योग्यता वा तालिम हासिल गरी सम्बन्धित परिषदवाट अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मी र सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता सम्झनुपर्छ र सो शव्दले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थालाई समेत जनाउनेछ ।

ण. "सेवाग्राही " भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सेवा लिने व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

त. "स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष रुपमा प्रतिकुल असर " भन्नाले सम्बन्धीत गतिविधिको प्रत्यक्ष नतिजा स्वरुप पिडित पक्षलाई शारीरिक वा मानसिक रोग लागेको, चोटपटक लागेको, अंगभंग भएको वा मृत्यु भएको भनेर बुझ्नुपर्छ ।

थ. "स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले प्रचलित कानुन बमोजिम स्थापना भएका, इजाजतपत्र लिएका सरकारी, गैह्रसरकारी, निजी, सामुदायिक र सहकारी रुपमा संचालित दफा ६ र दफा ८ बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थालाई जनाउँछ ।

द. "शाखा" भन्नाले कार्यपालिकाको स्वास्थ्य तथा सरसफाई हेर्ने उपशाखा सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद -२

आधारभुत स्वास्थ्य सेवा र सेवा प्रदायक

३. आधारभुत स्वास्थ्य सेवा : (१) कुनै पनी नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवाबाट बञ्चित गरिने छैन। प्रत्येक नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सहज र सर्वसुलभ पँहुच हुनेछ ।

(२) प्रत्येक नागरिकलाई नेपाल सरकारले तोकेका देहायबमोजिमका शिर्षकका आधारभुत स्वास्थ्य सेवाहरु निशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ ।

(क) खोप सेवा,

(ख) नवजात शिशु तथा बाल रोगको एकीकृत व्यवस्थापन, पोषण सेवा सुरक्षित मातृत्व सेवा, परिवार नियोजन, सुरक्षित गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्य्ा सेवा

(ग) सरुवा रोग सम्बन्धी सेवा,

(घ) नसर्ने रोग तथा शारीरिक बिकलङ्गता सम्बन्धी सेवा,

(ङ) मानसिक रोग सम्बन्धी सेवा,

(च) लागुऔषि तथा दुर्व्यसन व्यवस्थापन सेवा,

(छ) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा,

(ज) सामान्य आकस्मिक अस्वस्थताको सेवा,

(झ) स्वास्थ्य प्रवर्द्धन सेवा,

(ञ) आयवुर्दे तथा अन्य मान्यता प्राप्त वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा,

(ट) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सुचना जारी गरि तोकेका अन्य सेवा,

(ठ) नेपाल एच.आई.भि. संक्रमितहरु का लागी सामुदायीक हेरचाह केन्द्र,

(ड) नसर्ने रोग न्युनिकरणका लागी फिटनेस सेन्टर/ योग केन्द्र

(३) संघिय सरकारले निर्धारण गरेको आधारभूत तथा उपचारात्मक स्वास्थ्य सेवा मापदण्ड, सेवाहरुको विस्तृत विवरण, सेवा प्रवाह सम्बन्धी अन्य व्यवस्था र प्रकृया बमोजिम कार्यपालिकाले उपदफा (२) बमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन गर्नेछ ।

(४) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेका उपदफा (२) बमोजिमका सेवामा स्थानिय आवश्यकता र उपलब्ध स्रोतसाधका आधारमा आवश्यकता अनुसार कार्यपालिकाले निर्णय गरि स्वास्थ्य सेवाको सूची थप गर्न सकिनेछ ।

(५) उपदफा (२) मा उल्लेख गरिएका सेवाका अतिरिक्त तोकिएको वर्ग, समुह, लिङ्ग, वा क्षेत्रका नागरिकलाई तोकिए बमोजिमका अन्य स्वास्थ्य सेवा समेत कार्यपालिकाले नि :शुल्क उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

४. <u>आधारभुत स्वास्थ्य सेवा प्रदायकः</u> (१) नगरपालपिकाले देहाय बमोजिमका सरकारी स्वास्थ्य संस्था तथा सामुदायमा आधारित स्वास्थ्य कार्यक्रमबाट आधारभुत तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्न सक्नेछ ।

(क) शहरी स्वास्थ्य केन्द्र

(ख) स्वास्थ्य चौकी

(ग) नगर अस्पताल

(घ) रक्त संचार केन्द्र

(ङ) आयुर्वेदिक औषधालय

(च) सार्वजनिक फार्मेसी वा अस्पताल फार्मेसी

(छ) सामुदायिक अस्पताल

(ज) शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र/ जनता स्वास्थ्य केन्द्र

(झ) गाँउघर क्लिनिक

(ञ) क्षयरोग/ कुष्ठरोग उपचार केन्द्र

(ट) पोषण पुननस्थापना केन्द्र

(ठ) एच. आई.भि. संक्रमितहरुका लागी समुदायीक हेरचाह केन्द्र

(ड) नसर्ने रोग न्यूनिकरणका लागि फिटनेस सेन्टर/ योग केन्द्र

(२) आधारभुत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि आवश्यकता अनुसार नगरपालिकाले निजी, गैरसरकारी, सहकारी र सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थासँग सहकार्य वा साझेदारी गर्न सक्नेछ ।

(३) नगरपालिपका भित्र सरकारले संचालन गरेका वा आधारभुत स्वास्थ्य सेवा दिन भनि सम्झौता गरिएका स्वास्थ्य सेवा दिन भनि सम्झौता गरिएका स्वास्थ्य संस्थामा कुनैपनि नेपाली नागरिकलाई आधारभुत स्वास्थ्य सेवामा बन्देज गरिने छ ।

५. नगरपालिका जनस्वास्थ्य शाखा : (१) आधारभुत स्वास्थ्य सेवा तथा ऐन बमोजिम स्वास्थ्य सम्बन्धी नगरपालिकाको अन्य गतिविधि संचालन गर्नका लागी नगर कार्यपालिकाका मातहत एक जनस्वास्थ्य शाखा हुनेछ

(२) कार्यपालिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रवाह व्यवस्थित गर्न शाखा अन्तर्गत आवश्यकता अनुसार इकाईहरु बनाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद -३

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा संचालन

६. स्वास्थ्य संस्था स्थापना र संचालन: (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र आधारभुत स्वास्थ्य सेवा तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नको लागी कार्यपालिकाले देहायका स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा संचालन गर्न सक्नेछ ।

(क) नगर अस्पताल

(ख) शहरी स्वास्थ्य केन्द्र

(ग) स्वास्थ्य चौकी

(घ) सामुदायिक इकाई

(ङ) आयुर्वेदिक औषधालय

(च) रक्त संचार केन्द्र

(छ) सार्वजनिक फार्मेसी वा अस्पताल फार्मेसी

(ज) सामुदायिक क्लिनिक

(झ) शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र/ जनता स्वास्थ्य केन्द्र

(ञ) गाँउघर क्लिनिक

(ट) क्षयरोग/ कुष्ठरोग उपचार केन्द्र

(ठ) पोषण पुर्नस्थापना केन्द्र

(ड) एच.आई.भि. संक्रमितहरुका लागी समुदायीक हेरचाह केन्द्र

(ढ) तोकिए बमोजिम अन्य स्वास्थ्य संस्था

(२) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाको तहगत संरचना र सेवा तथा पूर्वाधारको न्युनतम मापदण्ड संघिय सरकारले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३) नगरपालिकामा स्वास्थ्य सेवा संचालनको लागि आवश्यकता अनुसार प्रत्येक वडामा कम्तिमा एक स्वास्थ्य संस्था रहनेगरी कार्यपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाहरु स्थापना तथा संचालन गर्न सक्नेछ ।

(४) नगरपालिकाले उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाबाट आधारभुत स्वास्थ्य सेवाका अतिरिक्त तोकिए बमोजिमका अन्य सेवाको सुनिश्चितता गर्नेछ।

(५) हरेक स्वास्थ संस्थाले अनिवार्य रुपमा आफ्नै फार्मेसी सञ्चालन गरी अत्यावश्यक निशुल्क औषधिहरुको नियमित उपलब्धता सुनिश्चित गर्नुका साथै अन्य आवश्यक पर्ने औषधिहरू सुपथ मुल्यमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(६) औषधि सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

७. <u>स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापनः</u> (१) नगरपालिकाको स्वामित्व रहेका संस्थाको व्यवस्थापनको लागि देहाय बमोजिमको एक व्यवस्थापन समिति हुनेछ ।

क. स्वास्थ्य संस्था रहेको सम्वन्धित वडाको अध्यक्ष - अध्यक्ष

ख. महिला सदस्य मध्येवाट वडा समितिले तोकेको एकजना महिला सदस्य - उपाध्यक्ष

ग. वडा समितिले छनोट गरेको सामजिक/स्वास्थ्य/शिक्षा क्षेत्रमा क्रियाशिल स्थानिय व्यक्तिहरु मध्ये कम्तिमा एक जना दलितको प्रतिनिधित्व हुने गरि दुई जना महिला सहित ४ जना - सदस्य

घ. सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था प्रमुख - सदस्य सचिव

(२) समितिले आवश्यक देखेमा स्थानिय समाजसेवी, विज्ञ वा कर्मचारीलाई समितिको वैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(३) नगरपालिका प्रमुख/उपप्रमुख स्वास्थ्य संस्थाको संरक्षक रहनेछन् ।

(४) व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य अधिकार र सो सम्वन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

८. <u>स्वास्थ्य संस्था संचालन अनुमति लिनुपर्नेः</u> (१) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डका साथै तोकिएको प्रक्रिया पुरा गरेको सुनिश्चित गरी नगरपालिका क्षेत्रभित्र निजि, गैरसरकारी, सामुदायिक वा सहकारी वा सहकारी संस्थालाई कार्यापालिकाले देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य सस्थां संचालनको लागी इजाजतपत्र दिन सक्नेछ ।

क. जनरल/ प्राथमिक अस्पताल

ख. नर्सिङ होम

ग. निदान केन्द्र

घ. क्लिनिक

ङ. औषधि पसल

च. आयुर्वेदिक पसल

छ. पुनर्स्थापना केन्द्र

ज. पोलिक्लिनिक

झ. मेडिकल ल्याब र डायग्नोष्टिक सेवा

ञ. सामुदायिक स्वास्थ्य हेरचाह केन्द्र

ट. नसर्ने रोग न्युनिकरणका लागि फिटनेस सेन्टर

(२) इजाजतपत्र प्राप्त नगरी गैरसरकारी वा निजी स्वास्य्थ संस्थाले स्वास्य्दसँग सम्बन्धित कुनैपनि कार्य गर्न पाउने छैन ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्य्, संस्थाले स्वास्य्र संस्था सञ्चालनको अनु मति लिन वा नवीकरण गर्न दरखास्त दिनुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम दिइने दरखास्तको ढाँचा र तिर्नुपर्ने तोकिए बमोजिमको हुनेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्य्ु संस्था दर्ता गर्दा शाखाले तोकिएको प्रकृयाका साथै नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड समते पुरा भएको हुनु पर्नेछ ।

(६) उपर दफा (१) बमोजिमका स्वास्य्ढ संस्था दर्ता तथा अनु मति दिनुपूर्व नगरपालिकाको स्वास्थ्य संस्था अनुगमन समितिले आवेदन परेको पन्ध्र दिनभित्र आवश्यक अनुगमन गरि तोकिएको मापदण्ड पुरा गरे नगरेको विस्तृत अध्ययन गर्नेछ र कार्यपालिकालाई एक महिना भित्रमा सिफारिस गर्नुपर्नेछ ।

(७) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्य् संस्थाले तोकिएको व्यहोराको मासिक/ वार्षिक प्रतिवेदन (HMIS/DHIS-2) नगरपालिका समक्ष पेश गरी प्रत्येक आर्थि क वर्षमा नविकरण वा नविकरण सिफारिस लिनुपर्नेछ साथै मासिक/वार्षिक प्रतिवेदन (HMIS/DHIS-2) नियमित रुपमा नबझुाएमा नविकरण तथा सिफारिस गरिने छैन ।

(८) कुनै कारणले स्वास्थ्य संस्था बन्द गर्नुपर्ने वा नगरपालिका क्षेत्रबाट अन्यत्र सार्नुपर्ने भएमा नगरपालिका बाट अनुमति लिनुपर्नेछ ।

(९) यो ऐन जारी हुनुअघि नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालित निजि वा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरु ऐन जारीभएको मितिले तिन महिनाभित्र कार्यालयमा अनुमति लिई दर्ता गराउनुपर्नेछ ।

(१०) परम्परागत उपचार सेवा संचालन गर्ने निकाय वा व्यक्तिले तोकिएको मापदण्ड र प्रकृया अनुरुप सेवा संचालन स्वीकृत लिनुपर्नेछ ।

९. <u>दर्ता सिफारिस लिनुपर्ने</u>: (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र प्रादेशिक वा संघिय तहमा ईजाजतपत्र लिई वा दर्ता भई संचालन हुने निजी स्तरका स्वास्थ्य संस्थाले स्थापना, संचालन र नविकरणको लागी कार्यपालिकाबाट सेवा संचालन पुर्व अनुमति वा दर्ता नविकरण सिफारिस लिनुपर्नेछ ।

(२) यसरी अनुमति वा दर्ता सिफारिस लिने निजी स्वास्थ्यले मापदण्ड बमोजिमका शर्तका अतिरिक्त आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा दश प्रतिशत शैयामा अनिवार्य रुपमा नगरपालिकाले सिफारिस गरेका असहाय, गरिव तथा विपन्न नागरिकको निशुल्क शैया र संस्था भित्र प्राप्तहुने ल्याब परिक्षण निशुल्क गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद -४

स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन र गुणस्तर

१०. **गुणस्तर र पुर्वाधारको मापदण्ड पुरा गर्नुपर्ने** (१) नगरपालिकाले क्षेत्रभित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाको लागि नेपाल सरकारले बनाएको मापदण्ड बमोजिम सेवा गुणस्तर मापदण्ड र पुर्वाधार मापदण्ड निर्देशिका बनाई लागु गर्नेछ ।
(२) नगरपालिकाले क्षेत्रभित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको मापदण्ड अनुरुपको सेवा गुणस्तर पुरा गरेको हुनुपर्नेछ ।

११. **अनुगमन गर्नेः** (१) कार्यपालिकाको अनुगमन समितिले दफा ८ बमोजिम संचालन अनुमति लिई नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालनमा रहेका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाको चौमासिक अनुगमन, निरिक्षण तथा मुल्याङ्कन चेकलिष्ट तयार गरी सोहि अनुसार गर्नेछ ।
(२) गणुस्तरियता कायम गरे नगरेको सम्बन्धमा आवश्यक ठानेमा अनगुमन समिति बनाई जनुसुकै बेला पनि नियमन, नरिक्षण र अनुगमन गर्नसक्नेछ ।

(३) उप दफा (१) बमो जिम अनगुमन निरिक्षण गर्दा नगरपालिकाको प्रतिनिधिका साथै तोकिएको योग्यता भएको विज्ञ सम्मिलित अनुगमन समिति मार्फत गर्नेछ । विज्ञ उपलब्ध गराउन सम्बन्धित विषयका प्रादेशिक तथा संघीय तहका नियामक निकाय तथा अन्य विशेषज्ञ संस्थाहरुसँग सहकार्य गर्न सक्नेछ ।

(४) अनुगमनका क्रममा पुर्वाधार वा गुणस्तरको मापदण्ड पालना नगरेको पाईएमा अनुगमन समितिले वस्तुस्थितिको मुचुल्का बनाई आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थामा सिलबन्दी गर्न सक्नेछ र कारवाहीका लागि सिफारिस गर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम अनुगमन समितिले गरेका कामकारवाही सिफारिसमा आफ्नो राय समेत उल्लेखगरी अन्तिम निर्णयको लागि कार्यपालिकामा पेश गर्नेछ ।

(६) निरीक्षण, अनुसन्धान तथा तथा अनगुमनबाट प्राप्त नतिजाको आधारमा संस्था स्थापना र

संचालनको स्वीकृति दिने नि कायले आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र सो संस्थाले मापदण्डहरुको पालना न गरेको कारण जनस्वास्य् मा प्रभाव पर्ने देखेमा संस्था बन्द गर्नेसम्मको आर्देश दिन सक्नेछ ।

(७) नगरपालिका भित्र स्वास्य्ज भित्रको अवस्था, प्रगति विवरण र स्वास्य् संस्थाको अनुगमन प्रतिवेदन समते सम्मिलित वार्षिक प्रर्तिवेदन तयार गर्नेछ । यस्तो प्रर्तिवे दन प्रत्येक आर्थिक वर्ष अन्त्य भएको छ महिना भित्र कार्यपालिकाले नगरसभामा पेश गरी छलफल गर्नेछ ।

१२. <u>सेवा शुल्क निर्धारण र पुनरावलोकनः</u> (१) कार्नपालिकाले संघीय सरकार ले तोकेको मापदण्ड अनसार नगरपालिका भित्रको स्वास्य्द सेवाको अधिकतम शुल्क निर्धारण तथा पुनरावलोकन गर्न सक्नेछ र सो को कार्यान्वयन भए नभएको नियमिनत अनगुमन गर्नेछ ।

(२) कुनैपनि स्वास्य्र संस्थाले उपदफा (१) को प्रतिकूल नहुने गरि आफ्ना सेवाको शुल्क परिवर्तन गर्दा परिवर्तन गर्नुपर्ने आधार पष्ट्र खुलाई कार्यपालिकालाई पुर्व जानकारी गरउनेछ । यसरि निर्धारित शुल्कको सुची सबै सेवाग्राहीले देख्ने स्थानमा राख्नेछ ।

परिच्छेद ५

<u>सरसफाई, स्वास्य्स जन्य फोहोर व्यवस्थापन तथा स्वस्थ वातावरण</u>

१३. **सरसफाई तथा प्रदुषण रोकथामः** (१) कुनैपनि व्यक्ति वा निकायले कुनै पनी प्रकारको फोहोर कार्यपालिकाले तोकेको स्थान बाहेक अन्यत्र फ्याँक्न पाइने छैन । यसका लागी कार्यपालिकाले उपयुक्त प्रकृया र विधि निर्धारण गर्नेछ ।

(२) नगरपालपिका क्षेत्रभित्र जल, जमिन, वायु र ध्वनी प्रर्दषुणको रोकथाम गर्नु नगपालिका क्षेत्रका सबै वासिन्दा तथा संस्था र निकायको जिम्मेवारी हुनेछ ।

(३) कार्यपालिकाले जनस्वास्य् मा प्रतिकूल असर पार्ने जल, जमिन, वायु र ध्वनी प्रर्दषुणको रोकथामको लागी संघीय मापदण्ड अनुसारको स्थानीय मापदण्ड तथा निर्देशिका बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

(४) जनस्वास्य् मा प्रतिकूल असर पार्ने किसिमले जल, जमिन, वायु र ध्वनी प्रर्दषुण गरेको पाइएमा कार्यपालिकाले प्रचलित काननू बमोजिम कारवाही गर्न नसक्नेछ ।

(५) कार्यपालिकाले सामुदायिक सरसफाई सम्बन्धी कार्यविधी र निर्देशिका बनाइ लागुगर्नेछ।

(६) फोहोरमैला व्यवस्थापनले मानव स्वास्य्समा पारेको वा पार्ने प्रभावको जाँच परिक्षण र अनुसन्धान गर्ने अधिकार सम्बन्धित जनस्वास्य्न अधिकारीसँग हुनेछ ।

(७) जाँच परिक्षणमा कुनै निकायमा फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रभावकारी हुन नसकी मानव स्वास्थ्यमा प्र तिकूल प्रभाव पा रेको भे टिएमा सम्ब न्धित जनस्वास्थ्य अ धिकारीले उक्त निकायलाई समयमै सचेत गराई आवश्यक कारवाहीका लागी सिफारिस गर्नेछ ।

१४. **स्वास्थ्गजन्य फोहोर व्यवस्थापन**ः (१) स्वास्थ्र सम्ब न्धी फोहोरमैलाको छुट्टाछुट्टै संकलन, पनुः उपयोग, प्रशोधन, विसर्जन र सोको सेवा शुल्क निर्धारण र नयमनको लागि कार्यपालिकाले निर्देशिका बनाई लागु गर्नेछ ।

(२) का र्यपालिकाले स्वास्य, क्षेत्रवाट निष्काशित फोहोरमैला व्यवस्थापनमा निजी तथा गैह्रसरकारी क्षेत्रसँग समेत सहकार्य र साझेदारी तोकिएका बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ६

जनस्वास्थ्य निरिक्षण र प्रवर्द्धन

१५. **जनस्वास्थ्य निरिक्षणः** (१) कार्यपालिकाले जनस्वास्य्ममा प्रतिकुल असर पार्ने गतिविधि र वस्तुबाट आमजनतालाई सुरक्षित गर्नका लागी त्यस्ता गतिविधि र वस्तुको अनुगमन, नियमन र नियन्त्रण गर्नेछ ।

(२) खाद्य, वाताविण, पानी लगायत जनस्वास्य् का अ न्य प क्षहरूको गुण स्तर अनगुमन तथा निरिक्षण गर्न कार्यपालिकाले संघ तथा प्रदेशसँगको समन्वयमा आवश्यक मात्रामा जनस्वास्य्ा निरिक्षकहरू परिचालन गर्न सक्नेछ ।

(३) जनस्वास्य्े निरिक्षणको क्रममा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले यस ऐनको दर्फा १३ र १४ को उल्लङ्घन गरी जनस्वास्य् मा प्रतिकूल अस र पर्ने ग तिविधि गरेको पाईएमा जनस्वास्य् निरिक्षकले वस्तुस्थितिको मुचुल्का बनाई र उक्त गतिविधि तत्काल बन्द गराई कारवाहीका लागि सिफारिस गर्नेछ ।

१६. **खाद्य तथा पानीको गुणस्तर**ः (१) कार्यपालिकाले संघीय र प्रादेशिक मापदण्डको आधारमा नगरपालिका क्षत्रभित्र विक्री वितरण हुने खानेपानी तथा खाद्य सामग्रीको गुणस्तर मापदण्डका साथै त्यसका विक्रेता वा आपुर्तिकर्ताको मापदण्ड बनाई लागु गर्नेछ ।

(२) कार्यपालिकाले संघीय तथा प्रादेशिक तहबाट स्थापित खानेपानी तथा खाद्य सामग्री गुणस्तरिय मापदण्डको साथै त्यसका विक्रेता वा आपुर्तिकर्ताको मापदण्ड बनाई लागु गर्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले नियमित रूपमा माप दण्ड पालना भए-नभएको स न्दर्भमा जनस्वास्य्ग निरिक्षक खटाई अनुगमन तथा निरिक्षण गर्नेछ ।

(४) कार्यपालिकाले योजना बनाई नगरपालिका क्षेत्र भित्र अस्वस्थकर खाद्य पर्दाथको उपभोग निरुत्साहित पार्ने तथा सन्तुलित आहार सम्वन्धी चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्नेछ ।

(५) कार्यपालिकाले नगरपालिका क्षेत्रभित्र खानेपानीको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न खानेपानीका स्रोतको उचित संरक्षण र अनुगमन गर्नेछ ।
(६) कार्यपालिकाले खाद्य सामग्रीको उत्पादन तथा वितणमा किटनाशक औषधी वा मानव स्वास्य्)को प्रतिकूल हुने रसायनको प्रयोगको अनगुमन तथा नियत्रण गर्नेछ ।

(७) खाद्यान्न, मासु र पानी लगायतका उपभोग्य बस्तु उत्पादन, भण्डारण तथा बिक्री बितरणका क्रममा तोकिए बमोजिमको न्युनतम मापदण्ड अअनिवार्य पालना गर्नु पर्नेछ । यसरि तोकिएका मापदण्डहरु गल्ली , ठेला वा अन्य स्थान तथा साधनहरु प्रयोग गरी बिक्रि वितरण गर्ने निकायहरुलाई समेत लागु हुनेछ ।

(८) यस दफामा उल्लेखित संस्थाहरूले वितरण गर्ने खाद्य पर्दाथले मानव स्वास्य््मा पारेको वा पार्ने प्रभावको जाँच परिक्षण र अनुसन्धान गर्ने अधिकार सम्बन्धित जनस्वास्थ्य अधिकारीसँग हुनेछ। यसरी जाँच परिक्षण गर्दा निरिक्षण संघिय सरकार तथा प्रदेश सरकारले तोकेको मापदण्डलाई समेत आधार बनाउनुपर्दछ ।

(९) जाँच परिक्षणमा कुनै संस्थाले वितरण गरेको खाद्य पदार्थले मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकुल प्रभाव पारेको वा कुनै व्यक्ति बिरामी परेको यथेष्ठ प्रमाण भेटिएमा सम्बन्धित जनस्वास्थ्य अधिकारीले उक्त संस्थको संचालन अनुमति तोकेको समयका लागी कारवाहिका लागी सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

१७. **<u>अखाद्य पदार्थ, मदिरा तथा सुर्तिजन्य पदार्थको नियमन:</u>** (१) कार्यपापलिकाले सुर्ति,मदिरा तथा अखाद्य पदार्थलाई नियमन गर्न नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्डलाई आधार मानी सुर्ती, मदिरा तथा अखाद्य पर्दाथको विक्रि तथा वितरणलाई नियमन, नियत्रण तथा मर्यादित बनाउन निर्देशिका बनाई कार्यानवयन गर्नेछ ।

(२) सुर्ती तथा मदिराजन्य पर्दाथ विक्रि वितरण गर्न कार्यपालिकावाट छुट्टै इजाजत पत्र लिनुपर्नेछ ।
(३) खाद्य पर्दाथ विक्रि गर्ने पसलमा सर्तुी तथा मदिराजन्य पर्दाथ विक्रि वितरण गर्न बन्देज लगाउनेछ ।

(४) सुर्ती तथा म दिराजन्य पर्दाथ विक्रि वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण एंव न्युनिकरण गर्न कार्यपपालिकाले निषेधित र विक्रि वितरणका लागी खुला क्षेत्र तोक्नेछ ।

(५) नगरपालपिका क्षेत्र भित्र मदिरा, चुरोट, सुर्ति लगायत मानव स्वास्थलाई गम्भिर असर पर्ने सामग्रीको विज्ञापन गर्न पाईने छैन ।

(६) अठार वर्ष मुनिका वालवालिका, गर्भवती र सत्केरी महिलालाई सुर्तिजन्य वा मदिरा जन्य पदार्थ विक्रि वितरण गर्न पाईने छैन ।

(७) विद्यालय लगायतका स्थानमा जकं फुडको विक्री वितरण, प्रचार र उपभोग निषेधत र उपभोग निषेधित गरिनेछ । निषेधित क्षेत्रमा जकं फुडको विक्री, वितरण, वा प्रचार गर्ने व्यक्ति वा संस्था वा दुवैलाई तोकिए बमोजिम कारवाही हुनेछ ।

८) विद्यालय, स्वास्थ्य क्षेत्र तथा सा र्वजनिक क्षेत्रको एक सय मिटर वरपर मदिरा तथा सुर्तिजन्य पदार्थ विक्रवितरण गर्न पाईने छैन ।
९) होटल, रेष्टुराँ, खुद्रा मदिरा पसल लगायत तोकिएका स्थानमा साँझको पाचँ बजे अघि र रातको नौ बजे पछि मदिराजन्य पदार्थ खुद्रा विक्री वितरण तथा सेवन गर्न पाईने छैन ।

१०) मदिरा तथा सुर्तिजन्य पदार्थ र अन्य सामाग्रिको वितरण एकै स्थानमा गर्न पाईनेछैन ।

परिच्छेद ७

स्वास्थ्य पुर्वाधार र जनशक्ति व्यवस्थापन

१८. **स्वास्थ्य पुर्वाधार र मापदण्डः** (१) का र्यपापलिकाले आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्रका स्वास्थ्य संस्थामा उपलव्ध स्वास्थ्य सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नेछ ।

२) पुर्वाधार मापदण्डको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाका पुर्वाधारको निर्माण तथा मर्मतसम्भार गर्नेछ ।

३) कार्यपालिकाले नगरपालिको स्वामित्व रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्वास्थ्यको वर्गिकरण तथा पुर्वाधार मापदण्ड अनुसार न्युनतम औजार-उपकरणहरुको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नेछ ।

१९. **जनशक्तिको व्यवस्थापनः** (१) नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थामार्फत आधारभुत स्वास्थ्य सेवा प्रभाहको लागी देहाय बमोजिमको जनशक्ति रहनेछ ।

क. स्थायी

ख. करार

ग. अभ्यासकर्ता/अनुसन्धानकर्ता

घ. स्वयमसेवक/स्वयमसेविका

२) कार्यपालिमकाले स्विकृत संरचना अनुरुपको आवश्यक जनशक्ति स्थायी र करार कर्मचारीबाट पदपुर्ति गर्नेछ ।

(३) का र्यपालिकाले जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिको लागी प्रादेशिक वा संघिय तहका सम्बन्धित निकाय वा अन्य संस्थाको सहयोगमा आवश्यकता अनुसार तालिम तथा शिक्षण गराउनेछ ।

४) नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्यकर्मीहरुको लागी कार्यमैत्री वातावरण तथा पेशागत सुरक्षाको व्यवस्था हुनेछ ।

(५) जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानुन र तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२०. **<u>कार्यसम्पादन करार गर्नुपर्ने :</u>** स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउन कार्यपालिकाले कार्यविधि बनाई कर्मचारीहरुसँग छुट्टाछुट्टै कार्यसम्पादन करार गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद ८

विपद व्यव्थापन र जनस्वास्थ्य निगरानी

२१. **विपद व्यवस्थापन संयन्त्र** : (१) कार्यपालिकाले सम्भावित महामारी लगाएतका जनस्वास्थ्य विपदहरुको पुर्वतयारी, जाँचपड्ताल, व्यव्थापन र जोखिम न्युनीकरणको लागी उपयुक्त संयन्त्रसहितको प्रबन्ध गर्नेछ ।

२) सम्भावित महामारीको जोखिम पहिचान गरी तिनको रोकथामको लागि संस्था तथा अन्य निकायसँगको सहकार्यमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नेछ ।

३) नगरपालिकाले महामारी र विपदबाट थप क्षति हुन नदिन स्थानिय संयन्त्र परिचालन गर्न र थप सहयोगको लागी अन्य स्थानिय सरकार, प्रदेश र संघिय सरकारसँग अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

२२. **जनस्वास्थ्य आपतकाल** : (१) महामारी वा जनस्वास्थ्य अन्य कुनै गम्भिर खतरा देखिएमा प्रमुखले प्रदेश तथा संघिय सरकारसंग समन्वय गरि स्थानिय जनस्वास्थ्य अधिकारीको सिफारिसमा आफ्नो क्षेत्रभित्र जनस्वास्थ्य आपतकाल घोषणा गर्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम आपतकालिन स्वास्थ्य अवस्था घोषणा गर्दा विस्तृत प्राविधिक जानकारी, कति समयका लागी हो सो र कुन कुन क्षेत्रमा सो लागु हुने हो सो समेत स्पष्ट र उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

३) आपतकालिन स्वास्थ्य अवस्था घोषणा सम्बन्धी जानकारी सम्बन्धी जानकारी सबैका लागी सार्वजनिक माध्यमबाट प्रचार प्रचार गर्नुपर्नेछ ।

४) आपतकालिन स्वास्थ्य अवस्थाको समयावधी क्षेत्र लगायत तथा अन्य पक्षहरुमा उपलब्ध तथ्यांक तथा सुचनाका आधारमा थपघट वा हटाउन समेत सकिनेछ ।

५) जनस्वास्थ्य आपतकालको क्रममा रोगको रोकथाम र जनस्वास्थ्यमा परेको खतरा नियन्त्रणका लागी जनस्वास्थ्य अधिकारीको सिफारिसमा प्रमुखले जारि गरेका जनस्वास्थ्य सम्बन्धी आदेशहरुको पालना गर्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

परिच्छेद ९

औषधि तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद तथा भण्डारण, वितरण, नियमन

२३. **औषधि खरिद तथा भण्डारण, वितरण सम्बन्धी व्यवस्था** : (१)नगरपालिकाले निशुल्क वितरण गर्ने वा फार्मेसी मार्फत विक्रि गर्ने औषधिको सुची निर्धारण गरि औषधि तथा स्वास्थ्यजन्य उपकरणको खरिद भण्डारण र वितरणको लागी कार्यपालिकाले वार्षिक खरिद योजना बनाउनेछ ।

(२) उपदफा (१) वमोजिमको औषधि खरिद गर्दा सार्जजनिक खरिद ऐन र औषधि सम्वन्धि प्रचलित ऐन काननू बमोजिम हुनेछ ।

(३) नगिपालिका मातहतका स्वास्थ्य संस्थामा औष धीको खरिद, आपुर्ति, भण्डारण तथा विक्री गरिने औषधिको हकमा मुल्य निर्धारणको लागी निर्देशिका बनाई कार्यान्वयन गर्नेछ ।

२४. **निःशुल्क औषधीः** (१)नगरपालिकाले निशुल्क औषधि खरिद, आपुर्ति, भण्डारण तथा बिक्री गरिने औषधिको हकमा मुल्य निर्धारणको लागि निर्देशिका बनाई वितरण गर्नेछ ।

२५. **नियमनः** (१) कार्यपालिकाले संघिय तथा प्रादेशिक तहका प्रचलित कानुन समेतलाई आधार मानी नगरपालिका क्षेत्रभित्र औषधिको विक्री, वितरण तथा प्रयोगको नियमन गर्नेछ ।

परिच्छेद १०

साझेदारी र सहकार्य

२६. **साझेदारी र सहकार्य गर्न सक्ने:** (१) कार्यपालिकाले आधारभुत तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न सक्ने तथा यस एनको कार्यान्वयन गर्न प्रचलित कानुनको अधिनमा रही आवश्यकता अनुसार स्थानिय, प्रादेशिक तथा संघिय तहमा कार्यारत निजि, सरकारी तथा गैरसरकारी सस्था तथा निकायसँग सहकार्य गर्न सक्नेछ ।

(२) सेवा प्रवाहको सुलभता वा खर्च न्यूनिकरणको लागी कार्यपालिकाले अन्य स्थानिय सरकारसँग सहकार्य गरी आफ्नै क्षेत्रभित्र वा नजिकको पायक पर्ने स्थानिय तहमा संचालित स्वास्थ्य संस्थामार्फत सेवा प्रवाह गराउन सकिनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको सहकार्य गर्न कार्यपालिकाले अन्य नगरपालिकासँग लक्षित जनसंख्याको अनुपातको आधारमा वा सेवाग्राही संख्याको अनुपातको आधारमा खर्च बाडँफाँड गर्ने गरि संयुक्त सेवा सम्झौता गर्न सक्नेछ ।

२७. **सेवा खरिद सम्झौता गर्न सक्ने:** नगरपालिका क्षेत्रका बासिन्दालाई स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्नको लागी कार्यपालकाले नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालित वा नगरपालिका आसपासमा पायक पर्ने स्थानमा संचालित निजि,गैरसरकारि,सामुदायिक, सरकारि वा सहकारि संस्थाले संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्थासँग सेवा खरिद सम्झौता गर्न सक्नेछ ।

२८. **विद्यालय स्वास्य्ा सेवा:**(१) नगपालिकाले शैक्षिक निकाय तथा विद्यालयहरुसँग सहकार्य गरि विद्यालय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न विद्यालय नर्सको व्यवस्था गर्नेछ ।

(२) विद्यालय स्वास्य्् सेवा विद्यालय नर्स सम्बन्धी व्यवस्थापनको मापदण्डहरु कार्यपालिकाले तोके बमोजिमको हुनेछ ।

२९. **घुम्ती शिविर सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) स्वास्य्म सम्बन्धि घुम्ति शिविर वा सेवाहरु सञ्चालन गर्न शाखा बाट पुर्व अनमति लिनुपर्नेछ ।

(२) घुम्ति स्वास्य्य शिवर वा सेवा प्रदान गर्दा पुरा गर्नुपर्ने प्रकृया र मापदण्ड कार्यापालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ११

स्वास्थ्य सुचना प्रणाली र स्वास्थ्य प्रविधि, तथ्यांक र अभिलेख

३०. **तथ्याङ्क संकलन र अभिलेखीकरण :** (१) न गपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा घरपरिवार तहसम्मको स्वास्थ्य सम्बन्धी तथ्यांक र अभिलेख संकलन गरी नियमित रुपमा अद्यावधिक गर्ने पद्धति विकास गर्ने ।

(२) नगरपालिका क्षत्रभित्रका सवै स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको व्यहोरा रोग, बिरामी तथा सेवा सम्बन्धी तथ्यांक र अभिलेख नगर एकिकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सुचना प्रणालीमा नियमित रुपमा अद्यावधिक गराउनुपर्नेछ ।

(३) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो स्वास्य्प संस्थामा ज न्मेको शिशुको अभिलेख अनिवार्य रुपमा राख्नु पर्नेछ ।

(४) नगरपालिका, इजाजतपत्र प्राप्त स्वास्य्स संस्था वा अनु मति प्राप्त स्वास्य् कर्मीले संकलन गरेको स्वास्य्पसँग सम्वन्धित व्यक्तिगत सुचना, कागजात तथा अ भिलेखको गोप नियताको सुरक्षित गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था तथा नगरपालिकाको दायित्व हुनेछ ।

(५) नगरपालिका तथा वडा तहका स्वास्य्ग सम्बन्धि सुचाकाङ्हरू नियमित रूपले अद्यावधिक गरी सार्वनजनिक गर्नेछ ।

(६) कार्यपालिकाले स्वास्य्थ सम्बन्धी सुचना प्रादेशिक तह तथा संघीय तहका स्वास्य्अ हर्ने निकायमा आवश्यकता अनुसार उपलब्ध गराउनेछ ।

(७) शाखाले आवधिक रुपमा नगर स्वास्थ्य सर्वेक्षण गर्नेछ ।

(८) आपतकालिन जनस्वास्य्स समस्याको सुचना तरुन्त उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

३१. **जानकारी पाउने हकः** विमारीलाई आफ्नो उपचार सम्बन्धी सम्पुर्ण जानकारी पाउनेहक हुनेछ । सो जानकारी उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

परिच्छेद १२

आकस्मिक स्वास्य् सेवा

३२. **आकलस्मक सेवाबाट बन्द्देज नगररनेः** (१) नगरपालिका क्षेत्रमा संचालित कुनैपनि स्वास्य्. संस्थामा कुनै पनी बिरामी व्यक्तिलाई आकस्मिक स्वास्य्च सेवा प्राप्त गर्न बन्देज गरिने छैन ।

(२) स्वास्य्स सेवा प्रदायक वा स्वास्य् कर्मीले आवश्यकता अनुसार कुनैपनि ब्यक्तिलाई जीवन रक्षा गरि थिर अवस्थामा ल्याउने सम्म आकस्मिक उपचार गर्नु प्रत्येक स्वास्य्क संस्था एंव स्वास्य्िकर्मीको कर्तव्य र दायित्व हुनेछ ।

(३) स्वास्य्थ संस्थाले आकस्मिक स्वास्य्ह सेवा व्यव स्थापन गर्नको लागी बिरामीको अवस्थाको गम्भीरताको आधारमा वर्गिकरण गरी प्राथमिकता तोकी उपचार गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१) को आकस्मिक उपचार खर्च व्यवस्थापन गर्नको लागी नगरपालिकाले छुट्टै आकस्मिक उपचारकोषको व्यवस्था गर्नेछ ।

३३. **एम्बुलेन्स सेवा:** (१) नगरपालिकाले आफ्नै स्रोतबाट वा अ न्य संस्थासँगको सहका र्यमा एम्बुलेन्स सेवा संचालन गनेछ ।

(२) शाखाले न गरपालिका क्षे त्रभित्र आधारित भई संचालन हुने हुने एम्बुलेन्सहरू नेपाल सरकार/स्थानिय तहले तोकेको मापदण्ड अनुरुप भए नभएको अनुगमन तथा नियमन गर्नेछ ।

(३) नगरपालपिका क्षेत्रभित्र आधारित भई संचालन हुने एम्बुलेन्सहरु संचालकलले शाखामा दर्ता तथा वार्षिक नविकरण गराउनुपर्नेछ ।साथै दर रेट नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(४) नगरपालिकाले अन्य स्थानीय सरोकारवालाहरुसँगको सहकार्यमा एम्बुललेन्स सं जाल निर्माण गर्न सक्नेछन ।

(५) उप दफा (३) बमो जिम दर्ता तथा नविकरण नभएका एम्बुलेन्स कार्यपालिकाले नियन्त्रणमा लिन सक्नेछ ।

परिच्छेद १३

प्रेषण तथा उपचार प्रणाली

३४. **प्रेषण तथा उपचार प्रणा ली:** (१) स्वास्य्ि सेवा प्राप्त ग र्नको ला गि सेवाग्राही आफ्नो अनुकूल पायक पने स्वास्य्य संस्थामा उपस्थित हुन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम उपचारको लागी आएको बिरामीलाई उपचार प्रर्दान गर्न नसकिने अवस्था भएमा त्यस्तो स्वास्य्(संस्थाले त्यस्तो बिरामीलाई उपचार प्रदान गर्न सक्ने स्वास्य्प संस्थामा प्रेषण गर्नपुर्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले संघीय तथा प्रार्देशिक कानुन, नियम तथा माप दण्ड समेत ध्यानमा राखी विभिन्न स्वास्य्र संस्थामा हुने उपचार प्रणालीलाई संयोजन गर्न प्रेषण प्रणाली लागुगर्नेछ ।

४) विपन्न नागरिक उपचार सहयोग संघ/प्रदेश र स्थानिय तहले तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १४

कसुर र दण्ड सजाँय

३५. **कसूर गरेको मानिने:** (१) कसैले देहाय बमोजिमका कार्य गरेमा यो ऐन अन्तर्गतको कसूर गरेको मानिनेछ ।

क. दफा ८ बमोजिम इजाजतपत्र नलिई स्वास्थ्य संस्था संचालन गरेमा,

ख. स्वास्थ्य उपचार सेवा प्रदान गर्न इन्कार गरेमा,

ग. स्वास्थ्य संस्थाले आधारभुत स्वास्थ्य सेवा तथा स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हुने आकस्मिक उपचार नगरेमा,

घ. दफा ४७ बमोजिम सेवाग्राहीलाई समान व्यवहार नगरेमा,

ङ. सेवाग्राहिको गोपनियता कायम नगरेमा,

च. स्वास्थ्यकर्मी वा ससेवा प्रदायकलाई यो ऐन अन्तर्गतको कर्तव्य निर्वाह गर्न बाधा व्यवधान उत्पन्न गरेमा,

छ. स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थालाई यो ऐन बमोजिम सूचना वा जानकारी गराउनुपर्ने व्यक्तिले त्यस्तो सुचना वा जानकारी उपलब्ध नगराएमा,

ज. स्वास्थ्यकर्मी व सेवा प्रदायकलाई जानीजानी गलत सूचना उपलब्ध गराएमा,

झ. स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थालाई झुक्याउन अर्को व्यक्ति भएको बहाना गरेमा,

ञ. यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, मापदण्ड, निर्देशिका, तथा कार्यविधि बमोजिम जारी भएको सुचना पालना नगरेमा,

ट. दफा १६ बमोजिम खाद्य पदार्थ तथा पानिको गुणस्तरका कारण जनस्वास्थ्यमा प्रतिकुल प्रभाव पारेमा,

ठ. दफा १७ विपरीत कसैले विज्ञापन गरेको पाइएमा,

ड. यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, मापदण्ड, निर्देशिका, तथा कार्यविधि विपरितको अन्य कुनै कार्य गरेमा,

ढ. स्वास्थ्य व्यवस्थापन सुचना प्रणाली (HMIS/ DHIS-2) प्रतिवेदन मासिक/वार्षिक रुपमा नगरेमा,

ण. स्वास्थ्य उपचार उपलब्ध गराउने क्रममा सेवा प्रदायक र सेवा प्रदायक संस्थामा कानून विपरितका कार्यहरु (हातपात, दुर्व्यवहार,तोडफोड) गरेमा,

(२) उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको कसूर गरेमा संघिय जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ बमोजिम हुने,

(३) उपदफा (१) को खण्ड (ख), (ग), (घ), (ङ), (च), (छ), (ज), (ञ), (ट), (ड) र (ढ) बमोजिमको कसुर गरेमा दश हजारदेखी पचास हजारसम्म जरिवाना,

(४) उपदफा (१) को खण्ड (ठ) बमोजिमको कसूर गरेमा विज्ञापन प्रशारण गर्नेलाई दश हजार रुपैयाँ जरिवाना ।

३६. **<u>मुद्दा हेर्ने अधिकारी:</u>** यस ऐन अन्तर्गत सजाय हुने कसुर सम्बन्धी मुद्दाको शुरु कारवाही र किराना गर्ने अधिकार जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

३७. **<u>पुनरावेदनः</u>** यस ऐन अन्तर्गत सजाय हुने कसुर सम्बन्धी मुद्दामा उपप्रमुखले गरेको निर्णय उपर पैतिस दिन भित्र जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

परिच्छेद १५

<u>स्थानिय जनस्वास्थ्य बोर्ड</u>

३८. **<u>स्थानिय जनस्वास्थ्य बोर्डको गठनः</u>** (१) नगरपालिकाले जनस्वास्थ्य सरोकार निकायकाव उच्च अधिकारीहरुसतथा विज्ञहरुको संलग्नता हुने गरी निम्न बमोजिमको जनस्वास्थ्य परिषद वा बोर्ड स्थापना गर्नेछ ।

क. प्रमुख - अध्यक्ष

ख. उपप्रमुख - उपाध्यक्ष

ग. प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत - सदस्य

घ. सामाजिक विकास समिति संयोजक - सदस्य

ङ. कार्यपालिका सदस्य मध्ये एक जना महिला सदस्य -सदस्य

च. कानुन शाखा प्रमुख वा कानुनी सल्लाहकार- सदस्य

छ. नगरअस्पताल/ प्रदेश अस्पतालको मे.सु.- सदस्य

ज. नगर शिक्षा शाखा प्रमुख - सदस्य

झ. शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

(१) बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :

बोर्डले देहायका कार्य गर्नेछ :

क. स्थानियस्तरमा स्वास्थ्य सुरक्षा, सम्बर्द्धन र सुधार सम्बन्धी नीति निर्धारण गर्ने,

ख. स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्रमा समानुपातिक विवरणको आधारमा प्राथमिकताका क्षेत्रहरु निर्धारण गर्ने,

ग. राष्ट्रिय स्वास्थ्य योजना र नीति तर्जुमाको अनुसरण गर्ने गराउने,

घ. जनस्वास्थ्य सम्बन्धी राष्ट्रिय रणनीति, ढाँचा वा नियमनहरुलाई स्थानीय स्तरमा लागु गर्न सम्बन्धित सम्बन्धित क्षेत्र वा निकायलाइ आवश्यक निर्देशन, समन्वय तथा अनुगमन गर्ने,

ङ. रोगहरुको रोकथाम, प्रबर्धनात्मक कार्य लगायत जनस्वास्थ्यको सुधार सम्बन्धी कुनैपनी विषयमा प्रदेश तथा संघिय सरकारसगँ आवश्यक सहयोग तथा परामर्श लिने,

च. तोकिएबमोजिमको अन्य कार्य गर्ने ।

२) उपदफा (१) बमोजिम उपचारको लागी आएको बिरामीलाई उपचार प्रर्दान गर्न नसकिने अवस्था भएमा त्यस्तो स्वास्य्१ संस्थाले त्यस्तो बिरामीलाई उपचार प्रदान गर्न सक्ने स्वास्य् संस्थामा प्रेषण गर्नपुर्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले संघीय तथा प्रार्देशिक कानुन, नियम तथा मापदण्ड समेत ध्यानमा राखी विभिन्न स्वास्य्र संस्थामा हुने उपचार प्रणालीलाई संयोजन गर्न प्रेषण प्रणाली लागुगर्नेछ ।

४) विपन्न नागरिक उपचार सहयोग संघ/प्रदेश र स्थानिय तहले तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १६

विविध

३९. **समन्वय गर्ने:** राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानमा स्थानिय सरकारले समन्वय र सहयोग पुर्याउने ।

४०. **नियम बनाउन सक्ने:** यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ र त्यस्तो नियम नगरपालिकाले स्थानिय राजपत्रमा प्रकाशन भएपछि लागु हुनेछ ।

४१. **मापदण्ड र निर्देशिका बनाउन सक्ने :** यस ऐनको कार्यान्वयनको लागी कार्यपालिकाले आवश्यक मापदण्ड र निर्देशिका बनाउन सक्नेछ ।

४२. **स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्ने :** कार्यपालिकाले लक्ष्य निर्धारण गरी योजना निर्माण, कार्यान्वयन, मुल्याङ्कन तथा समिक्षाको कार्यतालिका बनाई आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य/जनस्वास्थ्य सम्वन्धी प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक तथा पुनस्थापना सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सक्नेछ ।

४३. **आमा तथा शिशु सरक्षा कार्यक्रम संचालन गर्नेः-**(१)कार्यपालिकाले गर्भवती महिला, आमा र शिशुको लागी पाषण तथा स्वास्थ्य सुरक्षा कार्यक्रमको संचानल र प्रवर्द्धन गर्नेछ ।

(२) कार्यपालिकाले योजना बनाई स्तनपान प्रवर्द्धनका कार्यक्रम संचालन गर्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले योजना बनाई नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुपोषणको पहिचान, न्यूनिकरण, रोकथाम, नियन्त्रण र व्यवस्थापनका साथै अति कुपोषित बालबालिकाको पुनस्थापनाको कार्यक्रम संचालन गर्नेछ ।

४४. **सामाजिक सुरक्षा र स्वास्थ्य बिमाः** (१) नगरपालिका क्षेत्रका सबै बासिन्दालाई स्वास्थ्य बिमा ऐनले तोकेबमोजिम अनिवार्य बिमामा आवद्ध गराउनु कार्यपालिकाको दायित्व हुनेछ ।

(२) कार्यपालिकाले सम्बन्धित निकायसँगको सहकार्यमा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्न सक्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले आर्थिक रुपले विपन्न तथा तोकिएका अन्य लक्षित समुहको स्वास्थ्य बिमा गराउन र अन्य सामाजिक शुरक्षाका कार्यक्रममा सहभागी गराउन आर्थिक व्यवस्थापनको लागी प्रादेशिक तथा संघीय तहका निकायहरुसँग समन्वय गर्नेछ ।

(४) महिला, बालबालिका, किशोरकिशोरी, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, अशक्त, जेष्ठनागरिक, आर्थिक सामाजिक र शैक्षिक रुपमा विपन्न वर्ग र अन्य लक्षित समुहहरुका लागि कार्यविधि बनाई कार्यपालिकाले विशेष समाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सक्नेछ ।

(५) कार्यपालिकाले विशेष संरक्षणको आवश्कता भएका महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरीक, अपाङ्गता भएका, अशक्त र अन्य लक्षित समुहहरुका लागी प्रदेश तथा संघको समन्वयमा आवश्यक संरक्षणको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

४५. **अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेः** यस ऐनमा सभाले गर्ने भनि तोकेको बाहेक अन्य अधिकारहरु कार्यपालिकाले प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

४६. **सेवाग्राहिको कर्तव्यः** (१) प्रत्येक व्यक्ति नयमित रुपमा आफुलाई पायक पर्ने स्वास्थ्य संस्थामा गई स्वास्थ्य परिक्षण गराउनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) आफ्नो स्वस्थ्यको सम्भावना सचेत रहने र चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीलाई मर्यादित एंव शिष्ट व्यवहार गर्नु नगरपालिका भित्रका प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) मानसिक स्वास्थ्य समस्या भएका व्यक्तिहरुलाई कसैले पनि बाँधेर राख्ने पा खोरमा थुन्ने जस्ता कार्य गर्न पाईने छैन । यस्ता व्यक्तिहरुको बारेमा कार्यपालिकालाई सूचना दिने, स्वास्थ्य संस्थामा लैजाने, उपचार गर्ने गराउने, उपचार खर्च दिने र स्वस्थ रहन तथा उपचार गर्ने कार्यमा सहयोग तथा सहजिकरण गर्नु प्रत्येक संरक्षकको दायित्व हुनेछ ।

४७. **सेवा प्रदायक र स्वास्थ्यकर्मीको दायित्वः** (१) नागरिकलाई शिष्ट र मर्यादित रुपमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नु सेवा प्रदायकको दायित्व हुनेछ ।

(२) यस ऐन बमोजिम स्वास्थ्यकर्मीले उपचार गर्दा सबै सेवाग्राहि प्रति समान व्यवहार गर्नु र भेदभाव नगरी सेवा दिनु सबै स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनी विरामीको अवस्थाको आधारमा सेवा प्रदायकले उपचार गर्दा प्राथमिकिकरण गर्नसक्नेछ ।

४८. **स्वास्थ्य सेवा अवरुद्ध गर्न नपाईनेः** स्वास्थ्य सेवा अत्यावश्यक सेवा भएकोले कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा नियमित र आकस्मिक सेवा अवरुद्ध गर्न पाईने छैन ।

४९. **गुनासो व्यवस्थापनः** कार्यपालिकाले स्वास्थ्य सेवा, सरसफाई र जनस्वास्थ्यसँग सम्बन्धित गुनासो र उजुरीको संकलन गर्ने र त्यसको सम्बोधनको लागी सिफारिस गर्न एक अधिकारी तोक्नेछ ।

५०. **प्रचलित कानुन वमोजिम हुनेः** यस ऐनमा लेखिएजति विषय यसै ऐनमा नतोकिएका विषयको हकमा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

५१. **क्षेतिपुर्ती दिनुपर्नेः** नगरपालिका भित्र कुनै ब्यक्ति वा सस्थाको गतिविधिले अन्य व्यक्तिको स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष रुपमा प्रतिकुल असर गरेमा वा समयमा सेवा नदिएमा निजलाई न्यायिक समितिले क्षेतिपुर्ती दिलाउन सक्नेछ ।

५२. **खारेज र बचाउः** यो ऐन लागु हुनुपूर्व नगरपालिका अन्तर्गत संचालित क्रियाकलाप यसै बमोजिम भए गरेको मानिने छ ।